

Рецензія

кандидата юридичних наук, доцента, доцента кафедри публічного права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Білокурської Олени Валеріївни

на дисертаційне дослідження Кузняка Андрія Віталійовича

на тему: «Надмірний формалізм в адміністративному судочинстві

України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність дисертаційного дослідження. На сучасному етапі становлення української державності особливої актуальності набувають питання забезпечення ефективного судового захисту прав людини в адміністративному судочинстві. Однією з найбільш складних і водночас недостатньо досліджених проблем сучасного адміністративного судочинства є надмірний процесуальний формалізм, який нерідко перетворюється із необхідного засобу процесуальної впорядкованості на самотійну перешкоду для реалізації права особи на справедливий суд.

Конституція України визначає головним обов'язком держави утвердження та забезпечення прав і свобод людини, а право на судовий захист належить до фундаментальних конституційних гарантій. Саме тому будь-які процесуальні механізми мають оцінюватися, насамперед, крізь призму їх відповідності принципу верховенства права та забезпечення реального, а не декларативного доступу особи до правосуддя. Надмірний формалізм, який проявляється у механічному застосуванні процесуальних норм без належної оцінки конкретних обставин справи, фактично нівелює зміст права на ефективний судовий захист та суперечить сучасному розумінню адміністративного судочинства.

Особливої гостроти проблема надмірного формалізму набуває в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні. Масове внутрішнє переміщення населення, тимчасова окупація окремих територій, руйнування інфраструктури, нестабільність у роботі державних органів, обмежений доступ громадян до

документів, засобів зв'язку та банківських послуг істотно впливають на можливість своєчасного виконання процесуальних обов'язків. За таких умов надмірно формальний підхід до оцінки процесуальної поведінки учасників справи може призвести до непропорційного обмеження їхнього права на доступ до правосуддя.

На користь актуальності теми дисертаційного дослідження слугує і цифрова трансформація судової системи України. Запровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, розвиток підсистеми «Електронний суд», електронного документообігу та дистанційної взаємодії учасників процесу суттєво змінюють традиційні підходи до здійснення адміністративного судочинства. Разом із позитивними результатами цифровізація породжує нові виклики, що пов'язані з технічними збоями, електронною ідентифікацією учасників процесу, підтвердженням повноважень представників, автоматизованою перевіркою процесуальних документів, що також потребує належного наукового осмислення крізь призму недопущення надмірного процесуального формалізму.

Актуальність теми дослідження підтверджується і сталою практикою Європейського суду з прав людини, який послідовно наголошує, що процесуальні правила не повинні застосовуватися настільки формально, щоб це позбавляло особу самого змісту права на доступ до суду. Практика Європейського суду з прав людини чітко засвідчує, що механічне та бюрократичне застосування процесуальних норм без урахування обставин справи суперечить принципу правової визначеності та визнається порушенням п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Правові позиції ЄСПЛ фактично сформували європейський стандарт розумного процесуального формалізму, який сьогодні потребує належної імплементації у національну судову практику.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених окремим аспектам адміністративного судочинства, проблема надмірного процесуального формалізму тривалий час залишалася поза межами комплексного самостійного

дослідження. Існуючі наукові розробки стосувалися переважно окремих процесуальних інститутів або аналізу судової практики без формування цілісної доктринальної концепції надмірного формалізму. Тому, обрана Андрієм Віталійовичем тема дисертаційного дослідження є своєчасною, науково обґрунтованою та має вагоме теоретичне і практичне значення як для подальшого розвитку науки адміністративного права, так і для вдосконалення правозастосовної діяльності адміністративних судів України.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича відповідно до плану наукових досліджень кафедри згідно з науковими темами кафедри «Процесуальне право: теоретико-правові засади, нормативно-правове забезпечення та перспективні напрямки розвитку» (державний реєстраційний номер 0120U103394), «Реформування процесуально-правових інститутів адвокатури, прокуратури та суду в умовах особливих правових режимів» (державний реєстраційний номер 0125U003449).

Ступінь обґрунтованості, достовірності та об'єктивності наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні є достатньо високим та забезпечується комплексністю використаної методології, репрезентативністю джерельної та нормативної бази, належним рівнем опрацювання наукової літератури, а також широким використанням матеріалів національної та міжнародної судової практики.

Позитивно слід відзначити, що дисертант не обмежився виключно аналізом чинного адміністративного процесуального законодавства, а здійснив комплексне дослідження проблематики надмірного формалізму крізь призму принципу верховенства права, права на справедливий суд, практики Європейського суду з прав людини та сучасних тенденцій розвитку адміністративної юстиції.

Методологічний апарат дослідження є логічно вибудованим та відповідає поставленій меті й завданням роботи. Використання діалектичного, системно-

структурного, порівняльно-правового методів та дедукції, індукції, синтезу, аналізу дозволило авторові комплексно дослідити природу процесуального формалізму, встановити критерії його допустимості та визначити межу між належною процесуальною дисципліною і надмірним обмеженням права на доступ до суду.

Переконливості висновкам дисертації надає ґрунтовний аналіз норм Конституції України, Кодексу адміністративного судочинства України, законодавства у сфері судоустрою, міжнародно-правових актів, практики Європейського суду з прав людини, Верховного Суду та Конституційного Суду України.

Особливої уваги заслуговує сформована автором емпірична база дослідження. Дисертантом опрацьовано значний масив судових рішень Верховного Суду, проаналізовано офіційні статистичні дані Державної судової адміністрації України, узагальнено сучасну практику адміністративних судів щодо застосування процесуальних норм, що дозволило зробити аргументовані висновки не лише теоретичного, а й прикладного характеру.

Важливою перевагою роботи є органічне поєднання теоретичних положень із практикою правозастосування. Автор не обмежується констатацією існуючих проблем, а пропонує конкретні напрями вдосконалення Кодексу адміністративного судочинства України, що спрямовані на мінімізацію випадків надмірного процесуального формалізму та забезпечення більш ефективної реалізації права особи на судовий захист.

Належний рівень достовірності результатів підтверджується також апробацією основних положень дисертації на міжнародних науково-практичних конференціях, а також їх висвітленням у фахових наукових публікаціях, які повною мірою відображають зміст проведеного дослідження.

Новизна наукових положень, висновків рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає насамперед у тому, що воно є одним із перших у сучасній українській юридичній науці комплексним дослідженням феномену надмірного формалізму

саме в адміністративному судочинстві. Аналіз змісту дисертаційного дослідження дає підстави стверджувати, що автором сформульовано низку положень, які характеризуються елементами наукової новизни.

Серед положень, що характеризуються науковою новизною, необхідно відзначити запропонований автором підхід до визначення процесуального формалізму як самостійної правової категорії та обґрунтування критеріїв його відмежування від надмірного формалізму. Дисертант переконливо доводить, що процесуальний формалізм сам по собі є необхідною умовою належного здійснення правосуддя, однак його надмірний прояв здатний трансформуватися у самостійне порушення права особи на доступ до суду.

На окрему позитивну оцінку заслуговує авторське визначення поняття надмірного формалізму, встановлення його ознак, передумов виникнення та основних форм прояву на різних стадіях адміністративного процесу.

Науково обґрунтованими видаються висновки дисертанта щодо необхідності перегляду окремих положень Кодексу адміністративного судочинства України, які у чинній редакції можуть створювати надмірні процесуальні бар'єри для реалізації права особи на ефективний судовий захист.

Практичне значення мають також запропоновані автором законодавчі зміни, спрямовані на удосконалення порядку поновлення процесуальних строків, уточнення вимог до процесуальних документів, підтвердження повноважень представників та усунення окремих процесуальних перешкод, що виникають під час реалізації права на звернення до адміністративного суду.

Загалом отримані результати мають як теоретичне, так і прикладне значення, можуть бути використані у правотворчій діяльності, судовій практиці, наукових дослідженнях та освітньому процесі.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи та відзначаючи високий рівень підготовки дисертаційної роботи та рівень наукової новизни результатів дослідження Андрія Віталійовича Кузняка доцільно виокремити низку спірних та суперечливих положень дисертаційного дослідження.

1. У вступі автор обґрунтовує актуальність теми тим, що в теперішніх умовах державотворення та запровадження на території України воєнного стану питання недопущення надмірного формалізму в судовому процесі значно активізуються. Зважаючи на те, що воєнний стан суттєво впливає на спроможність громадян вчасно отримувати документи, сплачувати судовий збір чи дотримуватися процесуальних строків (через бойові дії, руйнування інфраструктури, вимушене переміщення), очікувалося, що специфіка воєнного стану знайде ширше відображення в конкретних висновках або пропозиціях до законодавства, наприклад, у пропонованій автором частині 5 статті 123 КАС України щодо поважності причин пропуску строків. Робота б суттєво збагатилася, якби автор чітко розмежував прояви надмірного формалізму в «мирний час» та особливості його прояву й подолання в умовах дії особливих правових режимів.

2. У роботі слушно зазначається, що цифровізація адміністративного судочинства є вкрай необхідною для уникнення надмірного формалізму та покращення доступності правосуддя. Попри декларування важливості цифровізації в тексті вступу, у сформульованих автором конкретних пропозиціях щодо внесення змін до КАС України, зокрема, до статей 55, 59, 79, 123, 169, 245 практично відсутні новели, які б безпосередньо торкалися функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (підсистема «Електронний суд»). Було б доцільно розширити практичні рекомендації автора в контексті того, чи автоматична верифікація повноважень представників через електронні реєстри або автоматичний розрахунок судового збору може нівелювати людський фактор «надмірного формалізму».

Наведені зауваження мають уточнюючий та рекомендаційний характер, сприяють науковій полеміці, не применшують наукових досягнень дисертаційного дослідження Андрія Віталійовича та не впливають на високу позитивну оцінку дослідження.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертаційного дослідження, опублікованих наукових праць здобувача та оформлення дає підстави для висновку про дотримання Андрієм Віталійовичем вимог академічної доброчесності.

Дисертація є самостійно виконаною кваліфікаційною науковою працею, у якій належним чином оформлено цитування, використання нормативних джерел, судової практики та наукової літератури. Усі запозичення супроводжуються відповідними бібліографічними посиланнями, що відповідає вимогам чинного законодавства та загальновизнаним стандартам академічної етики.

Результати перевірки дисертації із застосуванням спеціалізованих програмних засобів виявлення текстових збігів підтверджують належний рівень оригінальності роботи. Виявлені збіги мають нормативний або термінологічний характер, пов'язані з використанням законодавчих положень, усталених юридичних конструкцій та цитуванням судової практики і не свідчать про наявність академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження.

Зміст дисертації, характер наукової аргументації, авторські висновки та сформульовані пропозиції дають підстави стверджувати, що робота виконана особисто здобувачем, має самостійний характер та відповідає принципам академічної доброчесності.

Висновок щодо відповідності дисертації вимогам МОН України. На підставі викладеного вважаємо, що дисертаційне дослідження Андрія Віталійовича Кузняка «Надмірний формалізм в адміністративному судочинстві України» є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем, що розв'язує конкретне наукове завдання, результати якої мають вагоме теоретичне та практичне значення і можуть бути використані для подальших наукових розробок щодо проблематики надмірного формалізму в судочинстві України.

Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право», а за своєю актуальністю, ступенем новизни, побудовою та способом вирішення поставлених завдань,

теоретичним та практичним підґрунтям та обґрунтованістю одержаних результатів відповідає вимогам пунктів 6,7,8,9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними, згідно Постанов Кабінету Міністрів України № 431 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), а її автор – Кузняк Андрій Віталійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри публічного права

Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича

Олена БІЛОСКУРСЬКА

Підпис білоскурської О.В. засвідчує
Начальник відділу кадрів Чернівецького
національного університету
імені Юрія Федьковича
" 22 " 07 2026 р.

